

(2) ... περιπλεύσαντι δὲ τὴν ἄκρην τῆς Μαλέας καὶ ἑκατὸν στάδια ἀποσχόντι, ἐπὶ θαλάσῃ χωρίον ἐν ὄροις Βοιατῶν Ἀπόλλωνος μὲν ἱερόν ἐστιν, Ἐπιδήλιον δὲ ὀνομαζόμενον· (3) τὸ γὰρ τοῦ Ἀπόλλωνος ξόανον, ὃ νῦν ἐστὶν ἐνταῦθα, ἐν Δήλῳ ποτὲ ἴδρυτο. τῆς γὰρ Δήλου τότε ἐμπορίου τοῖς Ἑλλησιν οὔσης καὶ ἄδειαν τοῖς ἐργαζομένοις διὰ τὸν θεὸν δοκούσης παρέχειν, Μηνοφάνης Μιθριδάτου στρατηγὸς εἴτε αὐτὸς ὑπερφρονήσας εἴτε καὶ ὑπὸ Μιθριδάτου προστεταγμένον – ἀνθρώπῳ γὰρ ἀφορῶντι ἐς κέρδος τὰ θεῖα ὕστερα λημμάτων – , (4) οὗτος οὖν ὁ Μηνοφάνης, ἅτε οὔσης ἀτειχίστου τῆς Δήλου καὶ ὄπλα οὐ κεκτημένων <τῶν> ἀνδρῶν, τριήρεσιν ἐσπλεύσας ἐφόνευσε μὲν τοὺς ἐπιδημοῦντας τῶν ξένων, ἐφόνευσε δὲ αὐτοὺς τοὺς Δηλίους· κατασύρας δὲ πολλὰ μὲν ἐμπόρων χρήματα, πάντα δὲ <τὰ> ἀναθήματα, προσεξανδραποδισαμένος δὲ καὶ γυναῖκας καὶ τέκνα, καὶ αὐτὴν ἐς ἔδαφος κατέβαλε τὴν Δήλον. ἅτε δὲ πορθουμένης τε καὶ ἀρπαζομένης, τῶν τις βαρβάρων ὑπὸ ὕβρεως τὸ ξόανον τοῦτο ἀπέρριψεν ἐς τὴν θάλασσαν· ὑπολαβὼν δὲ ὁ κλύδων ἐνταῦθα τῆς Βοιατῶν ἀπήνεγκε, καὶ τὸ χωρίον διὰ τοῦτο Ἐπιδήλιον ὀνομάζουσι. (5) τὸ μέντοι μήνιμα <τὸ> ἐκ τοῦ θεοῦ διέφυγεν οὔτε Μηνοφάνης οὔτε αὐτὸς Μιθριδάτης· ἀλλὰ Μηνοφάνην μὲν παραυτίκα, ὡς ἀνήγετο ἐρημώσας τὴν Δήλον, λοχήσαντες ναυσὶν οἱ διαπεφευγότες τῶν ἐμπόρων καταδύουσι, Μιθριδάτην δὲ ὕστερον τούτων ἠνάγκασεν ὁ θεὸς αὐτόχειρα αὐτοῦ καταστῆναι, τῆς τε ἀρχῆς οἱ καθηρημένης καὶ ἐλαυνόμενον πανταχόθεν ὑπὸ Ῥωμαίων· εἰσὶ δὲ οἱ φασὶν αὐτὸν παρά του τῶν μισθοφόρων θάνατον βίαιον ἐν μέρει χάριτος εὐρασθαι.

**Pausanias III, 23, 2-5**

Translation by W.H.S. Jones

(2) ... After doubling the point of Malea and proceeding a hundred stades, you reach a place on the coast within the frontier of the Boeatae, which is sacred to Apollo and called Epidelium.

(3) For the wooden image which is now here, once stood in Delos. Delos was then a Greek market, and seemed to offer security to traders on account of the god; but as the place was unfortified and the inhabitants unarmed, Menophanes, an officer of Mithridates, attacked it with a fleet, to show his contempt for the god, or acting on the orders of Mithridates; for to a man whose object is gain what is sacred is of less account than what is profitable.

(4) This Menophanes put to death the foreigners residing there and the Delians themselves, and after plundering much property belonging to the traders and all the offerings, and also carrying women and children away as slaves, he razed Delos itself to the ground. As it was being sacked and pillaged, one of the barbarians wantonly flung this image into the sea; but the wave took it and brought it to land here in the country of the Boeatae. For this reason they call the place Epidelium.

(5) But neither Menophanes nor Mithridates himself escaped the wrath of the god. Menophanes, as he was putting to sea after the sack of Delos was sunk at once by those of the merchants who had escaped; for they lay in wait for him in ships. The god caused Mithridates at a later date to lay hands upon himself, when his empire had been destroyed and he himself was being hunted on all sides by the Romans. There are some who say that he obtained a violent death as a favour at the hands of one of his mercenaries. This was the reward of their impiety.

**Pausaniás III, 23, 2-5**

př. Helena Businská

Obeplujeme-li Malejský mys, dorazíme po sto stadiích na území, již na hranicích bojských, zasvěcené Apollónovi pod jménem U Délu (*Epidélion*). Apollónova dřevěná socha, která se tam nyní nachází, vznikla kdysi na Délu. Bylo to v dobách, kdy byl Délos řeckým tržištěm, které pro boží přítomnost poskytovalo domnělé bezpečí. Ale Mithridatův vojevůdce Ménofanés se dopustil zločinu buď z vlastní zpučnosti, nebo z rozkazu Mithridatova, ačkoli člověk, který vidí jen zisk, dá lehko stranou ohled k bohům, má-li naději na kořist. Tento Ménofanés tedy vplul se svými trojveslicemi na Délos, nechráněný ani hradbami, ani ozbrojenou posádkou a vraždil nejen přítomné cizince, ale také i samotné délské obyvatelstvo. Odvlekl nejednu kupecký majetek, veškeré votivní dary, prodal dokonce do otroctví všechny ženy a děti, vlastní pak Délos pak srovnal se zemí. Když bylo město již úplně vydrancováno, svrhl kterýsi barbar ze zpučnosti tuto dřevěnou sochu do moře. Tehdy ji přijaly mořské vlny a zanesly na bojské území, a proto jmenují onu končinu U Délu. Božímu hněvu však neunikl ani Ménofanés, ani Mithridatés. Ménofana stihl vzápětí. Když se vracel, zpustošiv Délos, přepadli ho ze zálohy ti obchodníci, kteří unikli, a jeho loďstvo potopili. Mithridata donutil bůh teprve za řadu let vztáhnout na sebe ruku, když přišel o říši a všude byl štván Římany. Někteří říkají, že nalez násilnou smrt z rukou najatého vojáka jako projev oddanosti. Takový osud tedy potkal ony bezbožníky.